

Spiritualitatea geto-dacilor – între adevăr și legendă

Conf.univ.dr. Elena Tereza Danciu,
Conf.univ.dr. Anca Ileana Dușcă*

The paper provides a description of the Geto-Dacian people, according to its religious inheritance. Are presented the written boards from Tartaria, the image of Zalmoxis, and the importance of the Geto-Dacian priests.

Key words: religion, Zalmoxis, priests aristocracy, secret written documents

Cuvinte cheie: religie, Zalmoxis, aristocrație preoțească, scrieri secrete

1. Formarea statului geto-dac. Formarea statului geto-dac, în timpul regelui Burebista, a reprezentat un pas înainte în dezvoltarea politică, economică și culturală a societății geto-dace. Pentru acea perioadă, el a fost caracterizat ca fiind situat „pe o treaptă inferioară, raportat la monarhia elenistică, dar mai presus de orice formațiune statală din Gallia, oricât de înaintată ar fi ea. Cu alte cuvinte, statul dacic, ca moment al evoluției, își găsește locul la mijloc, între monarhia elenistică și stăruțele celtice”¹, iar societatea geto-dacică ar fi situată undeva la granița dintre lumea barbară și cea civilizată.

Despre personalitatea regelui Burebista și despre măsurile luate de acesta după formarea statului s-a scris ceva mai mult decât se scrisese până în acel moment despre daci. Probabil că acest interes poate fi datorat și relațiilor comerciale pe care dacii le aveau cu grecii și romanii, dar și faptului că timp de două secole statul geto-dac a fost o stavilă în calea cuceririi romane. Așa cum rezultă din textele unor autori antici, dezvoltarea politică și economică a atras după sine și evoluția culturală. Pe lângă existența unui aparat de stat, se vorbește despre reformele făcute pe plan religios și juridic și despre existența unor școli unde erau predate noțiuni de matematică, astronomie, medicină, filozofie, logică, etc.

Nu știm concret, cum erau organizate acele școli dar se pare că, asemănător modelului druizilor celți, aceste cunoștințe erau transmise de reprezentanții clasei religioase. Istoricul got, Iordanes, scrie că Deceneu, care a fost mare preot în timpul lui Burebista, „observând dispoziția lor de a-l asculta în toate și că ei sunt din fire inteligenți, i-a instruit în aproape toate ramurile filosofiei, căci el era în aceasta un maestru priceput. El i-a învățat morala, dezvățându-i să trăiască potrivit legilor naturii. I-a învățat logica, făcându-i cu mintea superiori celorlalte popoare. Arătându-le practica, i-a îndemnat să petreacă în fapte bune. Demonstrându-le teoria celor 12 semne ale zodiacului, le-a arătat mersul planetelor și toate secretele astronomice și cum crește și scade orbita lunii și cum globul de foc al soarelui întrece măsura globului pământesc și le-a expus sub ce nume și sub ce semne cele

* Autoarele sunt cadre didactice la Facultatea de Drept și Științe Administrative a Universității din Craiova.

¹ N. Gostar, V. Lica, *Societatea geto-dacică de la Burebista la Decebal*, Editura Junimea, București, 1984, p. 156-157

trei sute patru zeci și șase de stele trec în drumul lor cel repede de la răsărit și până la apus, spre a se apropia sau îndepărta de polul ceresc. „Vezi ce plăcere (este) ca niște oameni prea viteji să se îndeletnicească cu doctrinele filosofice, când mai aveau puțin răgaz de războaie. Puteai să-l vezi pe unul cercetând poziția cerului, pe altul proprietățile ierburilor și ale arbuștilor, pe acesta studiind creșterea și scăderea lunii, pe celălalt observând eclipsele soarelui și cum, prin rotația cerului, soarele vrând să atingă regiunea orientală, este dus înapoi spre regiunea occidentală...”²

Despre legile geto-dacilor, din aceeași perioadă, tot Iordanes afirmă că erau scrise și că purtau denumirea de *bellagines*.³ Exprimarea istoricului got a fost privită cu scepticism în istoriografia românească⁴, chiar dacă acesta, trăind la sud de Dunăre, cunoștea cel mai bine realitățile poporului geto-dac. De exemplu, în secolul al VI-lea p.Chr., când a trăit și și-a scris opera, legile, despre care acesta amintește, mai erau încă cunoscute, chiar dacă cucerirea romană impusese propriul sistem legislativ.

Pe de altă parte, dincolo de imaginea idealizată a unei întregi populații care beneficia de educație, nu putem nega faptul că dacii n-ar fi avut cunoștințe de medicină, astronomie, matematică, botanică etc. Platon, în *Dialogurile sale*, amintește despre maniera superioară a medicilor traci, în comparație cu cei greci, de a trata bolile. El povestește despre un ucenic al lui Zalmoxe care spunea că: „după cum nu trebuie să căutăm a îngriji ochii fără a ține seama de cap, nici capul nu poate fi îngrijit neținându-se seama de corp. Tot astfel trebuie să dăm îngrijire corpului împreună cu sufletul...”⁵. Medicul grec Dioscoride a transmis o listă de 42 de plante medicinale, sub denumirea lor dacică, plante folosite de geto-daci, care le cunoșteau proprietățile curative.

Cunoștințele medicale ale dacilor sunt confirmate și prin descoperirile arheologice.⁶ Sanctuarele dacilor, în mare parte distruse de romani, și, îndeosebi, altarul de andezit din incinta sacră de la Sarmizegetusa pot reprezenta o confirmare a cunoștințelor astronomice ale acestora. Religia lor este un argument al concepțiilor filosofice despre viață iar obiceiurile juridice sunt rezultatul profilului moral al strămoșilor noștri daci. Barbari în aparență, înclinați spre războaie, dacii au avut o civilizație despre care s-a scris prea puțin. Mai apar uneori dovezi, așa cum sunt plăcuțele de la Tărtăria sau *Cronica getă*, plăci de plumb, care fie reprezintă subiect de controversă, fie nu sunt suficient cercetate pentru a se ajunge la o concluzie sau măcar la formularea unor ipoteze.

Plăcuțele de la Tărtăria pot fi un argument al practicării pe teritoriul nostru a unei scrieri mai veche decât cea sumeriană, iar *Cronica getă* pe plăci de plumb, în ipoteza în care ar fi studiată și s-ar confirma autenticitatea ei, ar reprezenta o istorie

² Iordanes, *Getica*, pag. 69-70

³ Iordanes, *idem*

⁴ Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, Editura pentru Literatură, 1968, pag. 207-208; O. Drâmba, *Istoria culturii și civilizației*, Editura Saeculum I.O. – Vestala, București, 2000, pag. 365-366

⁵ Platon, *Charmide*, V, 156

⁶ Hadrian Daicoviciu, *op.cit.*, p. 209-210, O. Drâmba, *op.cit.*, p. 366-367

a dacilor scrisă de acesta și ar infirma opiniile istoricilor potrivit cărora geto-dacii nu au avut o cultură scrisă.

2. Plăcuțele de la Tărtăria. Despre aceste plăcuțe s-au scris puține cuvinte în literatura de specialitate din România.⁷ Ceea ce în străinătate s-a considerat a fi o descoperire demnă de a modifica perspectiva asupra preistoriei lumii⁸, în țară a fost privită cu neîncredere.

Plăcuțele au fost descoperite în 1961 în localitatea Tărtăria de către arheologul Nicolae Vlăssă, într-un sit care ar fi constituit se pare un mormânt. În același loc au fost găsite osemintele unei femei, 26 de idoli de lut ars, 2 din alabastru, brățări și o scoică întâlnită doar pe țărmurile Mării Mediteraneene. Cele trei tăblițe, două în formă dreptunghiulară și una în formă discoidală împărțită în patru, conțin o scriere, sub forma unor semne pictografice, asemănătoare celei sumeriene, dar cu aproximativ două milenii mai veche decât aceasta. Tăblițele asemănătoare precum și semne pe ceramică similare au fost găsite la Turdaș, Alba Iulia – Lumea Nouă, Limba, Daia Romană, pe teritoriul Bulgariei și Serbiei. La Turdaș, a fost descoperită o așezare datând din anii 5200 – 4500 a.Chr.

Aceste descoperiri n-au rămas fără ecouri în lumea științifică internațională. Cercetătorul italian Marco Merlini, director al Prehistory Knowledge Project, Roma, este cel care a testat tăblițele și osemintele de la Tărtăria. Concluzia la care a ajuns este că: „În 1961, în România a avut loc o descoperire foarte importantă, pentru că a schimbat întreaga cronologie a istoriei în Europa. Prin ea, s-a schimbat geografia legendei unde au început civilizațiile. Acum, este rândul să gândim că scrierea a început în Europa, cu 2000 de ani înaintea Sumerului, că de-a lungul Dunării a început o civilizație importantă, cu aproape opt mii de ani în urmă, o societate nu mai puțin importantă ca aceea din Egipt sau Mesopotamia”. Haral Harmann, cercetător la „Research Centre on Multilingualism”, Bruxelles, în cadrul unui simpozion științific, având tema „Originile scrierii”, ținut la Milano în perioada 23-29 octombrie 2000, scria că: „Tăblițele de la Tărtăria sunt primele semne de scriere incizată, care preced pictogramele mesopotaniene (3500-3300 a.Chr), hieroglifile egiptene (3200-3000 a.Chr), pictogramele cu inscripții de pe Valea Indului (2500 a.Chr) sau pe cele din China (1500-1200 a.Chr.), ca și enigmaticele mesaje ale zapotecilor mexicani (600 a.Chr.)”.

Teza de doctorat a cercetătorului american Milton McChesney Winn de la UCLA, scrisă în 1973, era intitulată „Apariția scrisului, tăblițele de la Tărtăria”. Lista celor care au fost interesați și care au scris despre aceste plăcuțe este destul de lungă. Cu toate acestea, în România, plăcuțele nu au fost privite și nici cercetate cu același entuziasm. Continuăm cu obstinție fie să ignorăm, fie să criticăm toate

⁷ C.C. Giurescu, D.C. Giurescu, *Istoria românilor*, Ed. Științifică, Buc, 1974, pag. 22; Mihai Bărbulescu, *Istoria României*, Ed. Corint, București, 2003, pag 17; *Istoria Românilor*, Manual pentru clasa a XI-a, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1992, pag. 35; Ion Văduva – Poenaru, *În căutarea civilizațiilor*, Editura Geneze, București, pag. 8-9

⁸ Bogdan Lupescu, *Găuri negre ale istoriei – Tărtăria*, În formula AS, Nr. 719, 2006, pag. 12

descoperirile care ne-ar putea oferi un alt statut în istorie. Turiștii străini care doresc să viziteze fostul sit arheologic, constată cu stupeoare că nici măcar indicatoare nu există, iar locul respectiv este transformat în prezent în teren agricol. Tăblițele originale zac în depozitele Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj, nefiind expuse publicului decât niște copii. Redeschiderea sitului presupune autorizări aproape imposibil de obținut, iar investițiile în cercetarea arheologică sunt ca și inexistente. Se pare că este greu să admitem și să depunem eforturi pentru a prezenta o altă realitate decât cea cunoscută în cărțile de istorie de până acum.

O situație asemănătoare se constată și în cazul Cronicii gete pe plăci de plumb.

3. Cronica apocrifă pe plăci de plumb. Considerate de majoritatea specialiștilor falsuri, plăcile de plumb au fost găsite aproximativ acum 100 de ani. Singurul care a încercat să le cerceteze și care a îndrăznit să publice o carte despre acestea este inginer de profesie dar pasionat de istorie, pasiune pe care a moștenit-o de la mama sa. Numele său este Dan Romalo iar rezultatul studiilor sale se intitulează „Cronica getă apocrifă pe plăci de plumb?”

Povestea a început, după cum autorul însuși mărturisește, într-o seară, când o prietenă a mamei sale i-a vizitat aducând „o masivă placă de plumb învelită într-un ziar”⁹. Plăcile, aproximativ două sute la acea vreme, erau depozitate în subsolul Muzeului Național de Antichități. Premisa că sunt falsuri a împiedicat înregistrarea lor, fapt care a condus în timp la dispariția unora dintre ele. Aceeași idee preconcepută a impus legea tăcerii din partea specialiștilor din teama ca nu cumva cercetarea acestora să fie un eșec, care să le compromită cariera.

Nimeni până în prezent nu a dorit să dezlege enigma acestor plăcuțe. Fie că erau falsuri sau nu, ele meritau cercetate. Dacă sunt falsuri ar trebui să se afle, în măsura în care este posibil, cine a fost în stare să depună atâta efort să creeze din 2000-3000 de kilograme de plumb o epopee dacică, care surprinde prin coerență. Cine ar fi avut în acele vremuri banii, timpul și energia necesară de a scoate la lumină niște falsuri și care ar fi fost scopul unor asemenea eforturi?

Cine ar fi putut avea genialitatea de a crea o întreagă istorie într-o limbă enigmatică, care deși are influențe indo-europene, latine și germanice, nu se supune nici unui tipar lingvistic. Cine ar fi beneficiat de acel spirit enciclopedic ca să poată, fără să aibă la dispoziție un calculator, să realizeze sute de reprezentări de cetăți, armate, zei, temple, căpetenii, simboluri, „toate distribuite coerent și consecvent în funcție de epocă și regiune”¹⁰. Nu există nimeni dintre cei specializați care să aibă curiozitatea de a răspunde la aceste întrebări. Teama de-a nu se compromite îi face de la început să fie rezervați. Probabil că este mult mai ușor să declari că sunt niște falsuri decât să încerci să demonstrezi originea falsă sau autentică a acestora. Indiferent de rezultat există aceeași obligație, fie de a afla

⁹ Dan Romalo, *Cronica getă apocrifă pe plăci de plumb?*, Editura Coresi, 2005, p. 20.

¹⁰ Horia Țurcanu, *Misterul plăcuțelor de plumb*, în *Formula AS*, nr. 649, 2005, pag. 12-13; Dan Romalo, *op. cit.*, p. 309.

istoria acestor plăcuțe, fie de a descoperi o nouă pagină care să îmbogățească istoria veche a poporului român.

Până în momentul de față, primele eforturi de a studia conținutul plăcilor au aparținut autorului cărții. Dintre cele aproximativ două sute de plăcuțe existente inițial mai rămăseseră, la data când au fost cercetate de Dan Romalo doar 71. În prezent, în subsolul Institutului de Arheologie din București se mai găsesc 35 de plăcuțe. Compoziția aliajului acestor plăcuțe a fost analizată în anul 2003 de către profesorul Bogdan Constantinescu, în cadrul Institutului de Fizică și Inginerie Nucleară, care a ajuns la concluzia că plumbul este modern și datează din secolul al XIX-lea. Cu toate acestea, o analiză asemănătoare a fost făcută în Anglia, la Oxford, pe plăcuța nr. 23, a cărei compoziție a fost comparată cu o scoabă de plumb dacic, trimisă de profesorul Glodariu. Rezultatul a fost acela că piesa respectivă ar putea fi autentică deoarece conține impurități asemănătoare cu cele din scoabă.

O altă analiză a fost făcută unui medalion de bronz din colecția autorului, care pe avers are un portret al regelui Burebista, iar pe revers simbolul bovideu - șarpe. S-a descoperit că are o proveniență arhaică și, în plus, reprezentările de pe medalion se regăsesc și pe plăcile nr. 39 și 95.¹¹ O asemănare se constată și între reprezentarea cetății Sarmizegetusa, de pe plăcuța nr. 21 și planul cetății descoperite abia în 1939.¹² Aceste indicii ar trebui să constituie motiv de cercetare temeinică în vederea obținerii unui rezultat indiferent de caracterul acestuia. Plăcile de plumb nu ar fi prima descoperire din lume a cărei autenticitate este pusă la îndoială, dar se numără printre descoperirile pentru care cei îndreptățiți nu depun nici un efort pentru a le verifica originalitatea.

4. Druizii celți și clasa religioasă geto-dacă. La începuturile „secolului al IX-lea a.chr., celții erau considerați unul din cele patru popoare de la marginile lumii cunoscute pe atunci, împreună cu sciții, indienii și etiopienii. Ei începuseră să intervină uneori în chip dramatic – în viața marilor și influențelor centre politice și culturale din lumea Mediteranei”¹³. Se pare că locul lor de origine era în sudul Germaniei și în unele părți ale Boemiei, de unde s-au deplasat spre vestul Europei, în Franța, Spania, Britania și Irlanda și spre est, în Galata Turciei. Migrația lor, pornită din a doua jumătate a secolului al V-lea a. Chr. s-a datorat prin altele creșterii demografice. În Dacia au ajuns după anul 300 a.Chr, pătrunzând pe două drumuri: de-a lungul Dunării și de-a lungul Carpaților.

Imaginea celților este atât una de războinici viteji și cruzi, porniți adesea în expediții de jaf, cât și una de creatori ai unei civilizații rafinate, concretizată prin cetăți și monumente funerare fastuoase printr-o măiestrie a prelucrării fierului și a obiectelor ceramice și printr-o artă de o deosebită originalitate¹⁴. De la celți au

¹¹ Dan Romalo, op. cit., p. 315.

¹² Idem, pag. 263-265

¹³ Dan Grigorescu, Druizii și lumea lor enigmatică, Ed. Saeculum I.O., București, 2003, pag. 9

¹⁴ Istoria românilor, vol. I, Editura Enciclopedică, București, 2001, pag. 415, Dan Grigorescu, op.cit., pag. 12

preluat o mai mare tehnologie a fierului și roata olarului.¹⁵ De asemenea, se crede că influența celtică s-a manifestat și în privința organizării politice, imprimând o tendință spre un centralism mai accentuat¹⁶. Asemănările dintre concepția religioasă a geto-dacilor și mentalitatea druzilor celți pare să conducă tot spre ipoteza existenței unor influențe.

Influența celtică asupra culturii materiale este confirmată prin descoperirile arheologice. Inventarul găsit în necropolele de la Ciumești, Vurpăr, Luncani, Galații-Bistriței poate constitui o dovadă în acest sens¹⁷. În ceea ce privește influența acestora asupra organizării politice și religiei geto-dacilor, chiar dacă nu poate fi negată este totuși discutabilă. Tendința spre centralism imprimată vieții politice prin formarea de uniuni de triburi și mai târziu prin constituirea statului geto-dac, sub conducerea regelui Burebista, poate să fie o tendință spre o evoluție firească, determinată de dezvoltarea culturii materiale și implicit de o stratificare socială.

Pe de altă parte, poate că nu modelul celtic, cât mai degrabă conflictele pe care geto-dacii le aveau cu celții pot fi un factor care a grăbit alcătuirea unor astfel de formațiuni politice. După formarea statului geto-dac Burebista, așa cum arată Strabon, s-a îndreptat împotriva celților, pe care i-a „pustiit”. Aceeași politică a dus-o împotriva tuturor celor care amenințau integritatea statului recent constituit.

Autorii antici greci și romani, care au scris despre religiile popoarelor, considerate de ei barbare, au fost impresionați de credința în nemurire întâlnită în mentalitatea religioasă geto-dacică și celtică. Această credință a pornit la geto-daci de la Zamolxis care, așa cum scrie Herodot și mai târziu Strabon, „a pus să i se clădească o sală de primire unde-i găzduia pe cetățenii de frunte; în timpul ospetelor îi învăța că nici el, nici oaspeții lui și nici urmașii lor în veci nu vor muri, ci se vor muta numai într-un loc unde, trăind de-a pururi, vor avea parte de toate bunătățile...”¹⁸. Convingerile religioase ale druzilor au fost dezvăluite de Iulius Cezar în „De bello Galico”. În concepția acestora „sufletele nu pier, ci trec după moarte dintr-un corp în altul, acest lucru li se pare deosebit de propriu ca să le ațâțe curajul, nimicind teama de moarte...”¹⁹. Surprinzător este și faptul că deși atât geto-dacii, cât și celții au cunoscut și folosit scrierea, nici unii, nici alții nu au avut o cultură scrisă.

În privința celților Iulius Cezar se exprimă clar, evidențiind caracterul esoteric al învățaturii acestora: „Se zice că ei învață pe de rost un mare număr de versuri: câte unii rămân astfel douăzeci de ani la școala druzilor. Ei sunt de părere că religia interzice ca această învățătură să fie destinată scrisului, așa cum e cazul

¹⁵ Hadrian Daicoviciu, op.cit., pag. 61-63; I.C. Drăgan, Noi traccii. Istoria multimilenară a neamului românesc, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1976, pag. 124, VI. Hanga, Istoria statului și dreptului R.P.R., vol. I, Litografia și tipografia învățământului, București, 1957, pag. 59-61

¹⁶ Vl. Hanga, op.cit., pag. 66-68

¹⁷ Istoria Românilor, Manual pentru clasa a XI-a, editura Didactică și Pedagogică, București, 1992, pag. 81.

¹⁸ Herodot, Istorie, IV, 95-96

¹⁹ Iulius Cezar, De bello Gallico, VI, 13

cu toate celelalte lucruri, publice sau private, pe care le consemnează în alfabet grecesc”²⁰. La geto-daci putem presupune același caracter, dacă încercăm să interpretăm textul lui Herodot, în care se spune că Zamolxis „a pus să i se clădească o sală de primire unde-i găzduia pe cetățenii de frunte”. Cu alte cuvinte, învățătura era răspândită în cadrul mediilor religioase, prin procedeul mnemotehnic²¹ și doar unui grup restrâns care făcea parte din elita politică și religioasă. O mentalitate asemănătoare este întâlnită și la brahmani dar și la romani, în epoca veche. De aceea, putem aprecia că nu trebuie neapărat să ajungem la concluzia unei influențe celtice asupra religiei geto-dacice, cât mai degrabă la concluzia, la care ajunge și Mircea Eliade a unui filon comun care determină o atitudine religioasă asemănătoare a popoarelor antice.²²

Pe de altă parte, în literatura antică există și păreri potrivit cărora Zamolxis ar fi „introdus druidismul la celți” și i-a învățat pe aceștia „divinațiunea prin fișe și numere.”²³. Dacă am lua în calcul descoperirea de la Tărtăria care schimbă polul originii civilizațiilor străvechi, am putea afirma că în regiunea Carpaților s-a născut o civilizație care s-a răspândit ulterior în Europa și am putea găsi un sâmbure de adevăr și în ideea unei influențe religioase a geto-dacilor asupra celților. Exprimarea literală prin care Zamolxis a fost cel care a introdus druidismul la celți nu prezintă credibilitate deoarece în perioada în care celții au venit în Dacia, acesta făcea deja parte din lumea legendei, pentru că potrivit părerilor unor autori antici, Zamolxis ar fi fost ucenicul lui Pitagora, ceea ce înseamnă că ar fi trăit aproximativ în secolul al V-lea. Herodot contrazice aceste păreri, considerând că ar fi trăit cu mult înainte. Asemănarea dintre învățăturile lui Pitagora și cunoștințele pe care geto-dacii le aveau în domeniul mitologiei și matematicii precum și în privința moralei, modului de viață și credinței pe care o avea în special clasa religioasă i-a determinat în special, pe autorii greci, să stabilească o legătură între Pitagora și Zamolxis, legătură pe care Herodot o contestă. De aceea, ținând cont de această viziune și de faptul că autorilor antici greci și romani le era greu să admită manifestări rafinate de spiritualitate la populațiile considerate de ei barbare, în mod indirect ideea exprimată în text, nu ar fi aceea a unei influențe culturale a geto-dacilor asupra celților, ci a unei legături între Pitagora și civilizația celtică. În orice caz, putem aprecia că atât celții, cât și geto-dacii aveau o cultură spirituală solidă și de aceea dacă în privința vieții materiale influența celtică este mai ușor de dovedit, în ceea ce privește religia este greu de stabilit dacă și în ce sens s-au manifestat fenomenele de aculturație.

5. Zamolxis – personalitate multiplă. Nu putem vorbi despre spiritualitatea geto-dacilor fără a evoca personalitatea lui Zamolxis. Considerat de unii autori antici rege și mare preot, discipol al lui Pitagora călătorind prin Egipt, numele său trece în legendă, devenind nemuritor atât prin faptele sale cât și prin

²⁰ Idem

²¹ Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Ed. Universitas, Chișinău, 1992, pag. 150

²² Mircea Eliade, *op.cit.*, pag. 138-143

²³ Origene, *Philosophumena*, I, 2, 22

mentalitatea religioasă pe care el a răspândit-o la geto-daci. Tot lui i se datorează, se pare, și un sistem de legi a căror aplicare a fost reluată prin reforma înfăptuită în timpul regelui Burebista, cu ajutorul marelui preot Deceneu. Rolul său educativ a fost extrem de puternic, marcând conștiința geto-dacilor în așa fel încât a ajuns în cele din urmă să fie zeificat, ocupând o perioadă îndelungată de timp locul central în panteonul zeităților dacice. Poziția sa dominantă, accentuată și de importanța acordată de autorii antici în scrierile lor, i-a determinat pe istoricii români să aibă păreri diferite privind caracterul monoteist, politeist sau henoteist al religiei geto-dace.

Primul care a scris despre Zamolxis este cunoscutul istoric grec Herodot. El amintește despre existența pământeană a regelui zeificat, despre rolul acestuia în răspândirea concepției privind imortalitatea sufletului la geto-daci. Pentru a-i convinge el a pus să i se facă o locuință sub pământ. „Când locuința îi fu gata, se făcu nevăzut din mijlocul tracilor coborând în adâncul încăperilor subpământene unde stătu ascuns vreme de trei ani. Tracii fură cuprinși de părere de rău după el și îl jeliră ca pe un mort. În al patrulea an, se ivi iarăși în fața tracilor...”²⁴

Credința în nemurire s-a înrădăcinat adânc în conștiința geto-dacilor, fapt demonstrat și de ritualul practicat de aceștia de a sacrifica un om pentru a-l trimite mesager la Zamolxis. O altă dovadă o constituie și calitățile morale ale acestora evidențiate tot de Herodot și anume: caracterul neînfricat și spiritul dreptății.

Un alt autor antic, Strabon reia relatările despre Zamolxis, pe care-l consideră discipol al lui Pitagora. Cunoștințele dobândite în calitate de ucenic al acestuia, el le-a răspândit în țara sa la întoarcere. Printre cunoștințele transmise nu se numără și doctrina imortalității. În viziunea lui Strabon el este ucenic al lui Pitagora, care a călătorit prin Egipt și care întors în țară a devenit profet și mare preot, unde a transmis ceea ce învățase unui grup restrâns de persoane din anturajul regelui. Diodor și, mai târziu, Iordanes îl consideră un reformator care, în plus ar fi pus bazele unui sistem juridic. Aceeași părere o are și Iamblichos care scria că „Zamolxis ... le-a întocmit legile, cum am arătat la început, și a îndemnat la bărbăție pe concetățenii săi, convingându-i că sufletul este nemuritor... și, pentru că a învățat pe geți aceste lucruri și le-a scris legile, este socotit la ei drept cel mai mare dintre zei.”

Analizând toate aceste texte, nepotrivirile care apar pot conduce și la ideea unei personalități complexe. Gradul său de erudiție și natura doctrinei răspândite îl apropie de Pitagora, cu toate că Herodot nu îl consideră contemporan cu acesta. El este fie mare preot, fie rege și mare preot, care are noțiuni de logică, matematică, filozofie, morală, botanică, medicină și care știe să scrie și pune bazele unui sistem de legi scrise, legi reluate mai târziu de Deceneu. Zeificarea sa este rezultatul impresiei produse printre compatrioții săi și rolului pe care l-a avut în civilizarea acestuia. Câteva sute de ani mai târziu, Deceneu va folosi imaginea lui Zamolxis pentru a reimpune la geto-daci un model de conduită, care începuse să se estompeze între timp, așa cum se arată în unele izvoare antice.²⁵ Formarea statului

²⁴ Herodot, Istorii, IV, pag. 95-96

²⁵ I.C. Drăgan, op.cit., p. 259

geto-dac, dezvoltarea societății în această perioadă, reformele înlăptuite de Burebista cu ajutorul lui Deceneu sunt o dovadă a existenței unei conștiințe religioase a populației, tipică pentru societățile antice, în general. Această conștiință a avut modele care au definit spiritualitatea geto-dacilor și care a avut ecouri și în lumea civilizată greacă și romană.

Făcând parte din popoarele considerate barbare, dacii au fost creatorii unei culturi materiale menite să ajute, după cucerirea și transformarea Daciei în provincie romană, economia Imperiului Roman. În ceea ce privește cultura spirituală izvoarele atât cele narative, cât și cele arheologice demonstrează cunoștințe atât în privința scrierii, cât și în domeniul botanicii, medicinei, astrologiei, astronomiei, matematicii, eticii, etc. Rolul răspândirii unor astfel de cunoștințe, unele la nivel restrâns, altele la scară largă, aparține se pare clasei religioase, din rândul căreia se vor remarca personalități ca Zamolxis pentru o epocă mai veche și Deceneu pentru o dată recentă, a căror imagine se va păstra vie și va reprezenta o emblemă pentru spiritualitatea strămoșilor noștri. Poate că pe viitor o altă atitudine politică, și socială față de cercetarea istorică va putea deschide noi pagini în cartea noastră de istorie, în care ne legitimăm chiar și acum fiind un popor vechi, stabilit de mii de ani pe aceste teritorii și având o cultură străveche.